

SKUPNI NALAZ SESTERTIUSA I DENARIUSA KOD BUGOJNA

GOJKO KRALJEVIĆ

Zemaljski muzej, Sarajevo

T. 1-4: str. 486—489; tabela u prilogu

U inventaru numizmatičke zbirke Zemaljskog muzeja u Sarajevu zabilježen je 2. marta 1904. godine pod rednim brojem 9071. skupni nalaz rimskih sestertiusa i denariusa koji do sada nije publiciran. Tačno mjesto ovog skupnog nalaza nije utvrđeno, jer je u rubrici *Provenienz* zapisano: »Aus einem im Bezirk Bugojno gemachten Schatzfunde.«

C. Patsch je zabilježio nekoliko antičkih lokaliteta u okolici Bugojna,¹ ali nažalost ne znamo za koji lokalitet treba vezati ovaj nalaz. Sa područja Bugojna imamo nekoliko slučajnih nalaza rimskog republikanskog i rimskog carskog novca.²

Nalaz sastoji se od 40 denariusa i 30 sestertiusa. Najstariji je denarius cara Domitiana i kovan je 88. g. naše ere, a najmlađi je denarius carice Crispine kovan u periodu od 180—183. godine. (Vidi tabelu u prilogu.)

U nalazu zastupljeni su slijedeći vladari:

	Denarius	Sestertius
Domitianus	4	—
Traianus	7	5
Marciana	—	1
Hadrianus	4	1
Antoninus Pius	2	11
Faustina I	4	1
Marcus Aurelius	7	4
Faustina II	6	3
Lucius Verus	1	—
Lucilla	3	3
Commodus	1	1
Crispina	1	—
Ukupno	40	30

Naš nalaz karakterističan je po tome što su skupa sestertiusi i denariusi i što nema ni jednog dupondiusa. Zastupljena je i Marciana sa jednim sester-

¹ C. Patsch, *Kleine römische Funde und Beobachtungen*, *Wiss. Mitth. aus Bosnien u. d. Herzegowina* 6 (1895) 237 ss.

² C. Patsch, *op. cit* 239.

tiusom, dok u sličnim nalazima koje su objavili B. Horvat,³ D. Rendić⁴ i I. Marović,⁵ nema nijednog primjera Marcianinog novca.

Iz gornjih podataka se vidi da je i ovdje kao i u drugim sličnim nalazima Lucilla brojno zastupljena, dok je Lucius Verus zastupljen samo sa jednim denariusom. Tako se i ovim potvrđuje opravdanost zaključka B. Horvata koji kaže: »Dakle su Lucillini novci kovani 20 godina, a Verovi samo 7 godina.«⁶

Prošlo je samo 65 godina od pronalaženja ovog skupnog nalaza, ali mi ne znamo ni kako je pronađen, niti znamo ko ga je pronašao. Ne znamo čak ni to da li je nalaz bio u nekoj posudi ili kesi. Daleko manje možemo znati o okolnostima pod kojima je ovaj nalaz zakopan, jer je zakopavanje izvršeno gotovo prije 18 stoljeća. Sudeći po posljednjim novcima tj. po novcima Commodusa i Crispine, zakopavanje ovog nalaza izvršeno je oko 183. godine ili malo kasnije, a to znači upravo u ono vrijeme kad je Commodus vršio nemilosrdno istrebljenje svojih najbližih srodnika i sugrađana (Cass. Dio 73. 4 ss).

Ne može se sa sigurnošću tvrditi da zakopavanje našeg nalaza ima direktnu povezanost sa navedenim događajima u Rimu, ali ovi događaji nisu tako beznačajni da ne bi mogli izazvati nespokojstvo i uznemirenost među stanovništvom i u našim krajevima.

Ako se k tome doda i činjenica da je u to vrijeme na granicama Rimskog carstva došlo do rata i sa Dačanima i sa Britancima (Cass. Dio 73.8), onda je postojeća nesigurnost još više pojačana pogotovo kod onih stanovnika koji su posjedovali uštedeni novac.

Povod za zakopavanje našeg nalaza mogu biti i prisilni porezi i konfiskacije, koje je prema pisanju Dia Cassiusa Commodus vršio upravo u ovo vrijeme.

Osvrćući se na unutrašnju situaciju u Rimskom carstvu u ovom periodu Domaszewski kaže:⁷ »Auch im Innerem des Reiches war die Unsicherheit unter dem Einfluss der Seuche, des Steuerdruckes und der nie endenden Kriege im steten Steigen, und die strenge Überwachung der Strassen wurde eine Notwendigkeit.«

Pretpostavljamo da bi navedeni događaji i navedene okolnosti mogle biti povod za zakopavanje novca, ali se ne smiju isključiti ni lični ni lokalni motivi, koje mi, nažalost, ne možemo dokučiti.

Ein Münzdepot vom Bereich Bugojno in Bosnien

Die Fundstelle der vergrabenen 40 Denare und 30 Sesterze vom Bereich Bugojno ist nicht verzeichnet worden (ins »Zemaljski muzej« ist das Depot im J. 1904 gelangt, s. Inv. 9071). Der Autor vermutet, daß es das Dorf Kopčić sei. Nach den bisher bekannten Funden zu schließen war die Region, die mit der Außenwelt durch die Straße zwischen den Erzrevieren Vakuf und Majdan (Jajce) verbunden war, verhältnismäßig dicht besiedelt. Die Vergrabung fand höchstwahrscheinlich bald nach dem Jahr 183 statt (Denar der Crispina; älteste erhaltene Prägung ist eine Prägung des Domitian aus dem Jahr 88). (Einzelheiten s. Tabelle in Beilage.)

³ B. Horvat, Nalaz rimskih sesteracija kod Basana (Italija), *Numismatika* 2-3 (1936) 70.

⁴ D. Rendić-Miočević, Nalaz rimskih sesteracija na Kočinjem brdu, *Vjesnik za arh. i hist. dalmat.* 42 (1935-49) 240.

⁵ I. Marović, Skupni nalaz sesteracija kod Čitluka, *Vjesnik za arh. i hist. dalmat.* 60 (1958) 130.

⁶ B. Horvat, op. cit. 77.

⁷ A. Domaszewski, *Geschichte der römischen Kaiser II* (Leipzig 1914) 235.

2

8

24

37

39

45

47

55

Bugojno. Novčani nalaz sesterciusa i denariusu
Münzschatzfund, Sestertii und Denarii aus Bugojno

17

26

29

34

Bugojno. Novčani nalaz sesterciusa i denariusu
Münzschatzfund, Sestertii und Denarii aus Bugojno

50

52

60

61

Bugojno. Novčani nalaz sesterciusa i denariusu
Münzschatzfund, *Sestertii* und *Denarii* aus Bugojno

57

58

63

64

69

70

53

Bugojno. Novčani nalaz sesterciusa i denariusu
Münzschatzfund, Sestertii und Denarii aus Bugojno

NA

R. br. R. Nr.	Promjer Durchmesser	Položaj osovine	Achsenlage	Težina Gewicht	Sestertius Denarius	Godina emittiranja Emissionsjahr	Avers	Revers	Katalog BMC
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Domitianus									
1.	18	↓	2,62	D	81	IMP CAES DOMITIANUS AVG PM	TRP COS VII DES VIII PP (Delfin oko sidra)	20	
*2.	19	↓	3,45	D	88	IMP CAES DOMIT AVG GERM PM TRP VII	IMP XIII COS XIII CENS P PP (Minerva drži koplje)	122	
3.	19	↓	3,15	D	90	IMP CAES DOMIT AVG GERM PM TRP VIII	IMP XXI COS XV CENS P PP (Minerva u napadačkom stavu)	164	
4.	19	↓	2,65	D	90	IMP CAES DOMIT AVG GERM PM TRP VIII	IMP XXI COS XV CENS P PP (Minerva drži koplje)	168	
Traianus									
5.	19	↓	3,32	D	98—99	IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM	PM TRP COS II PP (Vesta drži u d. ruci pateru, a u lijevoj baklju)	25	
6.	19	↓	3,15	D	98—99	IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM	PM TRP COS II PP (Vesta drži u d. ruci pateru, a u lijevoj baklju)	25	
7.	18	↓	3,17	D	103—111	IMP TRAIANO AVG GER DAC PM TRP COS V PP	SPQR OPTIMO PRINCIPI (Virtus drži koplje u desnoj ruci, a parazonium u lijevoj)	230	
*8.	19	↓	3,42	D	106?	IMP TRAIANO AVG GER DAC PM TRP	COS V PP SPQR OPTIMO PRINC (Roma drži u d. ruci Victoriu, a u lijevoj koplje)	276	
9.	19	↓	3,38	D	106?	IMP TRAIANO AVG GER DAC PM TRP	COS V PP SPQR OPTIMO PRINC (Aequitas drži vagu u d. ruci, a cornucopiu u lijevoj)	281	
10.	18	↓	2,95	D	112—117	IMP TRAIANO AVG GER DAC PM TRP COS VI PP	SPQR OPTIMO PRINCIPI (Victoria ispisuje na štitu DA CI CA	440	
11.	18	↓	3,22	D	112—113	IMP CAES NER TRAIAN OPTIM AVG GERM DAC	PARTHICO PM TRP COS VI PP SPQR (Felicitas drži caduceus u d. ruci, a cornocopiu u lijevoj)	626	
12.	33	↓	22,15	S	98—99	IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM PM	TR POT COS II PP SC (Concordia desnom rukom obavlja žrtvu nad oltarom, a u lijevoj drži cornucopiu)	714	
13.	34	↓	23,31	S	104—111	IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC PM TRP COS V PP	SPQR OPTIMO PRINCIPI SC (Ceres drži u desnoj ruci dva kla- sa, a u lijevoj dugu baklju)	771	
14.	31	↓	23,20	S	104—111	IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC PM TRP COS V PP	SPQR OPTIMO PRINCIPI SC (Mars drži koplje i trofej)	771*	
15.	33	↓	23,12	S	104—111	IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC PM TRP COS V PP	SPQR OPTIMO PRINCIPI SC (Dačanin sjedi na štitu. Pred njim je trofej, okrugli štit, koplje i mač)	786	
16.	33	↓	26,65	S	104—111	IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC PM TRP COS V PP	SPQR OPTIMO PRINCIPI SC (Spes drži cvijet u desnoj ruci, a lijevom rukom drži svoju haljinu)	810	
Marciana									
*17.	32	↓	23,82	S	113—117	DIVA AVGVSTA MARCIANA	EX SENATVS CONSVLTO SC (Marciana sjedi u kolima)	1086	
Hadrianus									
18.	18	↓	3,45	D	118	IMP CAESAR TRAIAN HADRIANVS AVG	PM TRP COS II PIE TAS (Pietas stoji sa uzdignutom desnom rukom)	82	
19.	18	↓	3,25	D	119—138	IMP CAESAR TRAIAN HADRIANVS AVG	PM TRP COS III HILAR PR (Hilaritas podiže veo sa lica)	277	
20.	18	↓	3,31	D	119—138	IMP CAESAR TRAIAN HADRIANVS AVG	PM TRP COS III LIBERAL AVG III (Hadrijan daje milostinju rimskom građaninu)	291	
21.	17	↓	3,05	D	134—138	HADRIANVS AVG COS III PP	SALVS AVG (Salus žrtvuje iz patere)	728	
22.	30	↓	24,15	S	119—138	HADRIANVS AVG COS III PP	PIETAS AVG SC (Pietas stoji između oltara i rode)	1532	
Antoninus Pius									
23.	17	↓	3,25	D	147—148	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP XI	COS III (Annona drži klasje i kormilo)	621	
24.	19	↓	3,37	D	148—149	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP XI	COS III (Annona drži 2 klasa u desnoj ruci, a lijevom rukom se naslanja na modius)	660	
25.	32	↑	25,15	S	140—143	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP COS III	ANNONA AVG SC (Annona drži 2 klasa u desnoj ruci, a cornucopiu u lijevoj)	1226	
*26.	32	↑	26,35	S	140—143	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP COS III	ANNONA AVG SC (Annona drži 2 klasa u desnoj ruci, a cornucopiu u lijevoj)	1226	
27.	30	↑	24,12	S	140—143	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP COS III	PROVIDENTIAE DEORVM SC (Munja okrenuta vertikalno)	1267	
28.	32	↑	29,77	S	140—143	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP COS III	SALVS AVG SC (Salus hrani desnom rukom zmiju iz patere, a u lijevoj drži sceptar)	1303	
*29.	33	↑	29,92	S	145—161	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP	COS III SC (Antoninus Pius u quadrigi)	1668	
30.	32	↑	24,15	S	145—161	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP	COS III PAX AVG SC (Pax spaljuje gomilu oružja)	1698	
31.	33	↑	22,65	S	148—149	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP XII	COS III SC (Aequitas drži vagu i cornucopiu)	1824	
32.	31	↑	24,37	S	148—149	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP XII	COS III SC (Aequitas drži vagu i cornucopiu)	1824	
33.	30	↑	26,20	S	145—161	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP COS III	SALVS AVG SC (Salus desnom rukom hrani zmiju iz patere, a u lijevoj drži kormilo)	1715	
34.	32	↓	25,55	S	159—160	ANTONINVS AVG PIVS PP TRP XXIII	PIETATI AVG COS III SC (Pietas drži u desnoj ruci globus, a u naručju lijeve ruke drži dijete)	2089	
35.	31	↓	25,52	S		IMP T AEL CAES HADRI ANTONINVS AVG PIVS	PONT MAX TR POT COS SC (Pax drži u d. ruci granu, a u lijevoj cornucopiu)	nema ga u BMC	
36.	30	↑	20,90	S	160—161	FAVSTINAE AVG PII AVG FIL	VENERI GENETRICI SC (Venus drži jabuku u desnoj ruci, a u naručju lijeve ruke drži dijete)	2145	

A

R. br. R. Nr.	Promjer Durchmesser	Položaj osovine	Achsenlage	Težina Gewicht	Sestertius Denarius	Godina emitiranja	Emissionsjahr	Avers	Revers	Katalog BMC
1	2	3	4	5	6			7	8	9
Faustina I										
37.	17	↓	3,23	D	141			DIVA AVG FAVSTINA	PIETAS AVG (Pietas stavlja tamjan na zapaljeni oltar)	314
38.	18	↓	3,25	D	141?			DIVA FAVSTINA	AVGVSTA (Ceres drži dugu baklju)	425
*39.	17	↓	3,37	D	141?			DIVA FAVSTINA	AVGVSTA (Vesta drži pateru iznad zapaljenog oltara)	441
40.	18	↓	3,23	D	141?			DIVA FAVSTINA	CERES (Ceres drži 2 klasa i baklju)	461
41.	33	↓	27,30	S	139—141			FAVSTINA AVG ANTONINI AVG PII PP	VENERI AVGVSTAE SC (Venus stoji na desno i drži jabuku)	1120
Marcus Aurelius										
42.	17	↓	3,28	D	161—162			IMP M AVREL ANTONINVS AVG	PROV DEOR TRP XVI COS III (Providentia drži globus i cornucopiu)	191
43.	17	↓	3,27	D	162—163			M ANTONINVS AVG IMP II	PROV DEOR TRP XVII COS III (Providentia drži globus i cornucopiu)	225
44.	17	↓	3,52	D	163—164			M ANTONINVS AVG IMP II	TRP XVIII COS III (Concordia drži pateru i dvostruku cornucopiu)	251
*45.	18	↓	3,66	D	164—165			M ANTONINVS AVG ARMENIACVS	PM TRP XIX IMP II COS III (Annona sipa iz cornucopie u modius)	359
46.	17	↓	3,65	D	165			M ANTONINVS AVG ARM PARTH MAX	TRP XX IMP IIII COS III (VIC PAR na štitu) (Victoria drži palmu i štit)	406
*47.	19	↓	3,85	D	167—168			M ANTONINVS AVG ARM PARTH MAX	FORT RED TRP XXII IMP V COS III (Fortuna drži kormilo i cornucopiu)	459
48.	17	↓	3,72	D	178—179			M AVREL ANTONINVS AVG	TRP XXXIII IMP X COS III PP (Salus u ispruženoj desnoj ruci drži granu iznad zmije)	789
49.	32	↑	29,95	S	161			DIVVS ANTONINVS (consecratio)	DIVO PIO SC (Antoninus Pius na visokom stupu drži orla u desnoj ruci i sceptar u lijevoj)	880
*50.	31	↓	23,95	S	168—169			M ANTONINVS AVG TRP XXIII	SALVTI AVG COS III SC (Salus desnom rukom hrani zmiju iz patere, a u lijevoj ruci drži sceptar)	1351
51.	28	↓	22,25	S	169—170			M ANTONINVS AVG TRP XXIII	SALVTI AVG COS III SC (Salus desnom rukom hrani zmiju iz patere, a u lijevoj ruci drži sceptar)	1378
52.	33	↓	24,70	S	171—172			M ANTONINVS AVG TRP XXVI	IMP VI COS III SC (Mars drži koplje u desnoj ruci, a lijevom se naslanja na štit)	1415
*53.	28	↓	20,84	S	179			L AVREL COMMODVS AVG TRP IIII	IMP III COS II PP SC (Minerva sa ispruženom desnom rukom iznad oltara, a lijevom rukom se oslanja na ovalni štit)	1704
Faustina II										
54.	18	↑	2,75	D	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	CERES (Ceres drži 2 klasa u desnoj ruci i baklju u lijevoj)	79
*55.	18	↑	3,24	D	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	FECVNDITAS (Fecunditas drži sceptar u d. ruci i dijete u lijevoj)	93
56.	18	↑	3,40	D	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	FECVNDITAS (Fecunditas drži sceptar u d. ruci i dijete u lijevoj)	93
*57.	18	↑	3,36	D	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	HILARITAS (Hilaritas drži palmu u d. ruci i cornucopiu u lijevoj)	102
*58.	17	↓	3,18	D	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	SAECVLI FELICIT (Ukrašeno prijestolje na kojem se igra dvoje djece)	137
59.	18	↓	3,25	D	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	VENVS (Venus drži jabuku u d. ruci i sceptar u lijevoj)	166
*60.	30	↑	23,16	S	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	FECVNDITAS SC (Fecunditas drži sceptar u d. ruci i dijete u lijevoj)	909
*61.	31	↑	27,35	S	161—176			FAVSTINA AVGVSTA	IVNONI REGINAE SC (Iuno drži pateru u d. ruci i sceptar u lijevoj)	919
Lucius Verus										
62.	17	↑	3,35	D	165—166			L VERVS AVG ARM PARTH MAX	TRP VI IMP IIII COS II PAX in ex. (Pax drži granu i cornucopiu)	428
Lucilla										
*63.	19	↑	3,26	D	164—169			LUCILLAE AVG ANTONINI AVG F	CONCORDIA (Concordia drži pateru u d. ruci)	306
*64.	19	↓	3,45	D	164—165			LUCILLA AVGVSTA	CONCORDIA (Concordia drži pateru u d. ruci) i cornucopiu u lijevoj)	335
65.	17	↓	3,25	D	164—169			LUCILLA AVGVSTA	VENVS VICTRIX (Venus drži Victoriu u d. ruci, a lijevom rukom oslanja se na okrugli štit)	353
66.	32	↑	25,25	S	164			LVCILLAE AVG ANTONINI AVGF	IVNONI LVCINAE SC (Iuno drži cvijet u d. ruci, a dijete u lijevoj)	1160
67.	32	↑	25,35	S	164			LVCILLAE AVG ANTONINI AVGF	PIETAS SC (Pietas stoji sa ispruženom d. rukom iznad oltara)	1161
68.	30	↑	21,65	S	164			LVCILLAE AVG ANTONINI AVGF	PIETAS SC (Pietas stoji sa ispruženom d. rukom iznad oltara)	1161
Commodus										
*69.	18	↓	3,57	D	181—182			M COMMODVS ANTONINVS AVG	LIB AVG V TRP VII IMP IIII COS III PP (Liberalitas drži abacus u desnoj ruci, a cornucopiu u lijevoj)	72
Crispina										
*70.	18	↓	3,28	D	180—183			CRISPINA AVGVSTA	VENVS (Venus drži jabuku u ispruženoj desnoj ruci)	44